

Schrijven groep 5 en 6

Leerdoelen

De leerlingen

- schrijven allerlei soorten korte teksten, waaronder verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten
- verzamelen informatie uit bronnen die beschikbaar zijn
- schrijven korte teksten met de juiste spelling en interpunctie
- ordenen vooraf de gevonden informatie
- kiezen geschikte woorden en formuleren hun gedachten en gevoelens in korte enkelvoudige en samengestelde zinnen herkennen en gebruiken enkele kenmerken van verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten
- stellen het schrijfdoel en het lezerspubliek van tevoren vast
- besteden aandacht aan de vormgeving en de lay-out
- lezen hun geschreven tekst na en reviseren die met hulp van anderen reflecteren op het schrijfproduct en op het schrijfproces

Richtlijn 1: besteed zowel aandacht aan gericht schrijven als aan vrij schrijven.

Vrij schrijven is een effectief middel voor het vergroten van de uitdrukkingsvaardigheid van de leerlingen, hun productieve woordenschat en hun creativiteit, net zoals vrij lezen belangrijk is voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid en de receptieve woordenschat. Dit is op alle niveaus van het onderwijs belangrijk bij het voorbereiden op lezen of schrijven, het verwerken van informatie oefenen van een vlotte pen. Zo draagt dit ook bij aan het leren schrijven gericht op een doel en een publiek, en het bereiken van de beoogde referentieniveaus.

Richtlijn 2: Geef betekenisvolle schrijfopdrachten.

Schrijven moet een doel hebben. Maak de schrijfopdracht daarom zo echt mogelijk. Je schrijft niet voor de leraar van de docent, maar voor een echt publiek; zoek ook naar mogelijkheden om het werk van leerlingen te publiceren. Levenschte situaties en echte publicaties maken het belang van het goed uitvoeren van de opdracht voor de leerlingen groot. Daardoor wordt het leereffect sterker. Zoek dus op school, in de omgeving van de school en bij andere vakken naar gelegenheden en aanleidingen om iets te schrijven wat ertoe doet zoals een uitnodiging voor een ouderavond, reclame voor de school, een jaarboek, een blog.

Richtlijn 3: Zorg voor een rijke leeromgeving.

Om goed te leren schrijven is ook een rijke leeromgeving nodig. Een omgeving waar veel in gebeurt en waarin geschreven taal een belangrijke rol speelt. Leerlingen moeten regelmatig schrijven; de Inspectie heeft in 2010 geconstateerd dat de tijd die de meeste scholen aan schrijven besteden aan de krappe kant is waardoor de kans groot is dat de beoogde einddoelen niet worden gehaald.

Zorg voor een samenhangend leerstofaanbod van veel kleine schrijfopdrachten en enkele grote schrijfopdrachten. Alle fases uit het schrijfproces moeten aan bod komen in instructielessen. Het is bij een procesgerichte didactiek niet nodig bij elke schrijfopdracht alle fases van het schrijfproces te doorlopen. Veel beter is het korte gerichte opdrachten te geven waarmee delen van het schrijfproces worden geoefend. Geef daarbij wel aan op welke fase in het schrijfproces de

opdracht betrekking heeft. Dit kunnen ook vrije schrijfopdrachten zijn. Bijvoorbeeld het bedenken van eerste zinnen, het maken van een mindmap om materiaal te verzamelen. Korte schrijfopdrachten zijn eveneens in te zetten als voorbereiding op het lezen van een tekst of het verwerken van informatie. Bij een grotere opdracht, zoals een verslag of een artikel schrijven, werkt een leerling langer aan het schrijfproduct en doorloopt hij het hele proces. Hierbij passen de leerlingen alles wat ze geleerd hebben toe.

Richtlijn 4: Werk vakoverstijgend aan de ontwikkeling van schrijfvaardigheid.

Benut zaakvakken als functionele context voor schrijfopdrachten en voor het schrijven om te leren. Inventariseer welke belangrijke schrijfopdrachten er op school worden gegeven. Zorg dat de leerlingen de aanpak die ze bij Nederlands hebben geleerd toepassen bij andere vakken.

Richtlijn 5: Besteed gericht aandacht aan de structuur en de specifieke taalkenmerken van verschillende genres teksten.

Elke tekstsoort heeft zijn eigen tekstkenmerken. Niet alleen literaire teksten zijn onder te brengen in genres, ook teksten uit disciplines die gericht zijn op een bepaald doel en een bepaald publiek zijn genres te beschouwen. Voorbeelden van genres zijn het betoog, de instructietekst, de beschrijving of uiteenzetting. Doordat leerlingen (en leraren) beter inzicht hebben in de opbouw van teksten geven ze gericht feedback op geschreven teksten en is de kwaliteit van de geschreven teksten beter.

Daarnaast moeten leerlingen leren het taalmateriaal (woorden, kenmerkende zinsbouw, tekst structuur) te (re)produceren en uiteindelijk te gebruiken. Ook dit kan ik orte schrijfopdrachten worden geoefend.

Richtlijn 6: Leer leerlingen strategieën voor het verzamelen van ideeën en materiaal, het plannen, het schrijven van de eerste versie en het reviseren van verschillende soorten teksten.

De manier waarop het schrijven van een tekst wordt aangepakt verschilt per schrijver. De een maakt eerst een planning die hij vervolgens uitwerkt. Deze schrijfaanpak wordt ook wel de *ingenieursaanpak* genoemd. De ander begint direct met schrijven en ordent /revisiert daarna de tekst(fragmenten), ook wel de *beeldhouwersaanpak* genoemd. Uw leerlingen moeten nog ontdekken welke stijl het best bij ze past. Het is uw taak om ervoor te zorgen dat zij met verschillende schrijfstijlen kennismaken. Laat ze ervaren dat ze een schrijfopdracht op verschillende manieren kunnen beginnen. Een van de mogelijkheden is om eerst een stappenplan op te stellen; een andere manier om te starten is het geven van een aantal steekwoorden of een beginzin.

Welke aanpak de leerling ook het beste ligt, het is belangrijk dat u uw leerlingen ervan bewust maakt dat het schrijfproces uit verschillende fases bestaat, waarvan de basis bestaat uit *plannen, schrijven en reviseren*. Deze fasen kunnen verder worden uitgewerkt in stappen of strategieën die een leerling moet leren beheersen (zie kader op de volgende pagina). Deze denkstappen (strategieën) planmatig doorlopen helpt een leerling om te leren hoe het moet schrijven om een bepaald doel te bereiken. Elke tekstsoort brengt zijn eigen strategieën met zich mee voor het verzamelen van taalmateriaal en het ordenen van de tekst.

Een bruikbaar model voor strategisch schrijfonderwijs in het basisonderwijs is het vijf fasenmodel. In het vijfphasemodel houdt de leerkracht het overzicht op het totale schrijfproces en houdt hij zijn leerlingen steeds actief bezig met onderdelen daarvan. Door dit steeds te herhalen slijpt een aantal gewoontes al in, ook al is het brein van de meeste leerlingen er nog niet aan toe om het hele proces zelfstandig te managen.

De vijf fases zijn.

1. Oriëntatie op het onderwerp: praten over het onderwerp, de context waarin de schrijfoopdracht plaats vindt, voorbereidende kringgesprekken en vrije schrijfoopdrachten, zoals een lijstje maken van wat je belangrijk vindt, of een brainstorm over het onderwerp.
2. Opdrachtfase: de docent geeft een gerichte schrijfoopdracht én de punten waar in de nabespreking op wordt gelet (het lesdoel) aan de hand van een voorbeeldtekst (mentortekst) laat hij zien wat hij bedoelt.
3. Schrijffase: de leerlingen schrijven zelfstandig een eerste versie. De leerlingen die extra hulp nodig hebben worden door de docent begeleid aan de instructietafel.
4. Revisiefase: klassikale bespreking van de tekst aan de hand van het lesdoel. Én bespreking in tweetallen. Inhoudelijke revisie van de eigen tekst.
5. Publicatie voorbereiden: Controle op tekstverzorging en spelling en grammatica. (Aan de hand van een checklist of een stappenplan, zie 3.1.) Het in het net schrijven van de tekst.

Richtlijn 7: Laat leerlingen met elkaar samenwerken bij het schrijven.

Richt je schrijfles in als schrijverslaboratorium of een schrijf community. Onervaren schrijvers hebben veel voorbeelden nodig, van leeftijdgenoten: instructievideo's over schrijf aanpak en strategieën en voorbeeldteksten. Samenwerken is een manier om als schrijver je interne beoordelaar te ontwikkelen en te leren je te richten op een lezerspubliek. Gebruik de werkvormen waarbij de leerlingen het effect van de door hun geschreven tekst ervaren. Laat leerlingen elkaar feedback geven op het schrijfproduct. Geef leerlingen de opdracht minimaal de volgende teksten te bespreken: de schrijfoopdracht, de eerste tekstversie, de herschreven tekstversie en de eindversie. Oefen vragen die geschikt zijn voor tekstbespreking.

Richtlijn 8: Leer leerlingen zelf hun schrijfproces te reguleren.

Uiteindelijk moeten leerlingen zelfstandig een schrijfoopdracht kunnen verhelderen, kwaliteitscriteria achterhalen en alle fases van het schrijfproces zelfstandig doorlopen. Samenwerken, zelfbeoordeling, observerend leren zijn middelen om dit te doen. Daarbij zal de docent in het begin veel moeten sturen en feedback moeten geven. Naar mate de leerlingen meer ervaring hebben laat de leerkracht meer aan hun over.

Richtlijn 9: Geef leerlingen inzicht in hun vorderingen

Beoordeel het schrijven en het proces. Geef aan wat een leerling moet doen om zijn niveau te verbeteren.

Een rubric is een instrument dat hierbij kan worden gebruikt om producten te beoordelen. Aan de linkerkant staan de dimensies waarop het product wordt beoordeeld. Leerlingen kunnen aan de hand van rubrics elkaars werk beoordelen. Door met rubrics te beoordelen kan dezelfde schrijfoopdracht op verschillende niveaus beoordeeld worden. Zo kan de docent niveaudifferentiatie toepassen.

Woordkeus	1	2	3	4
Bevat het gedicht originele, verrassende vondsten?	Geen originele, verrassende vondsten.	Een enkel origineel, verrassend woord.	Een originele, verrassende, dichtregel.	Meer dan een originele, verrassende dichtregel.

zinsformulering	1	2	3	4
Zijn de zinnen goed geformuleerd?	Een enkele goed geformuleerde zin.	Minstens de helft van de zinnen goed geformuleerd.	Minstens driekwart van de zinnen goed geformuleerd.	Alleen sporadische zwakke of foute formuleringen

Voorbeeld van een Rubric uit Nieuwsbegrip

Richtlijn 10: Zorg voor stimulerende feedback in alle fases van het schrijfproces.

Feedback is wezenlijk om leerlingen steeds een stapje verder te brengen. Leerlingen krijgen feedback niet alleen van u als leerkracht, maar ook van hun medeleerlingen. Leg de nadruk op hoe de leerling zijn vaardigheid of tekst kan verbeteren. Geef feedback op die zaken die centraal staan in de les. Dat kan betekenen dat u feedback op spelling en grammatica achterwege laat of pas later aan de orde stelt. Zorg dat leerlingen de gelegenheid hebben de feedback te verwerken bij het herschrijven van de tekst, want dan is feedback het meest effectief.

Tijdsbesteding

Besteed minimaal 1 uur per week aan schrijven. Dit kunnen kleine opdrachten vrij schrijven zijn, of gerichte opdrachten, waarin het gaat om het formuleren van gedachten. Geef minimaal een keer per twee weken instructie in strategisch en gericht schrijven.

Toetsen en differentiëren

De kerndoelen van het schrijfonderwijs en de daarop gebaseerde referentieniveaus vormen de basis van het schrijfonderwijs. De wetgeving ten aanzien van de referentieniveaus verplichten de school om bij het schoolverlaten aan te geven of de leerlingen voor schrijven niveau 1F of 2F hebben bereikt, maar er zijn op dit moment geen expliciete evaluatie-instrumenten beschikbaar waarmee dat kan worden vastgesteld.

Daarom is het zaak dat het schoolteam beleid ontwikkelt voor het schrijfonderwijs en afspraken maakt over het monitoren van de schrijfontwikkeling van de leerlingen. Het is raadzaam om leerlingen een portfolio te laten bijhouden, waarin ze schrijfproducten bewaren, als bewijs van hun niveau.

Door met rubrics te gebruiken bij de evaluatie en beoordeling van teksten kan de docent niveaudifferentiatie toepassen.